

BUCUREȘTIUL ÎN TIMPUL EPIDEMIEI DE CIUMĂ DIN ANUL 1812

Gabriel Ciotoran

Scrisori către V. Alecsandri. Din vremea lui Caragea.

Mazilia lui Ipsilant și a lui Moruz, unul din domnia Valahiei și celălalt din scaunul Moldovei, înainte de împlinirea celor șapte ani stipulați în tratatul dela Kuciuc-Kainargi, adăugându-se la alte pricini de galceavă ce împăratul Alexandru căută Sultanului, a adus războiul dela 1806; și după șase ani de luptă crâncenă, în care victoriile se precumpăniau, puterile Europei cășunând asupra Porții, au silit-o să încheie pace, numai și numai ca să lase Muscalului mâinile slobode în lupta cu Napoleon.

După zicătoarea românească „Turcul să plătească”, Sultanul a dat lui Alexandru Basarabia și un bun hartan în Asia pe malul Mării-Negre, și astfel a făcut Englezului pe plac; iar după încheierea păcii dela București, Conte de Meternich, profitând de încurcătura în care se găsea Rusia pe malurile Moscovei, a împins la domnia Țării Românești pe Iancu Caragea, amic și protejatul cavalerului de Gentz. Dar, cu toată stăruința Internunciului la Constantinopole, Sultanul nu a voit să-i dea domnia până ce mai întâi nu l-a asigurat Caragea că-și va da demisia după trei ani. Pe de o parte Suzeranul căută să eludeze stipulațiunea de domnie pe șapte ani, și pe de alta voie să aibă pe Grec la mână.

Una dintre consecințele războiului din anii 1806-1812 a fost declanșarea unei cumplite epidemii de ciumă¹.

Domnitorul Țării Românești era Ioan Caragea (1812-1818). El avea obligația de a stârpi flagelul prin măsurile luate. Una dintre primele măsuri a fost interzicerea

1. C. C. Giurescu, Istoria orașului București, Ed. Vremea, 2009, pag. 500.

intrării zarzavaturilor în oraș, care puteau conține microbi². Ele puteau fi vândute doar la depărtare de oraș³. Pentru ca boala să nu fie adusă de oameni, s-au stabilit puncte de „priveghere”. Ele erau la Brăila, Silistra, Giurgiu, și Zimnicea. Cei care păzeau intrările respective erau plătiți bine. Astfel ei primeau între 200 și 350 de taleri.

O altă măsură a fost crearea unor spații speciale pentru tratarea și ținerea bolnavilor. Ele se numeau lazarete⁴ și se înființaseră pe marginea Dunării. În cursul anului epidemia a izbucnit cu violență în Teleorman⁵.

Cu toate aceste măsuri, epidemia, care-n Evul Mediu dusesese la înjumătățirea populației din vestul Europei a făcut foarte multe victime. Pentru îngroparea lor, a fost nevoie de un mare număr de oameni care purtau denumirea de ciocli⁶.

Pe 10 decembrie 1812, domnul a dispus „să se facă o groapă numaidecât și să se orânduiască oamenii cu cângi, să-i tragă pe toți acei morți în acea groapă mare și să se astupe iarăși la loc, dându-se pământ peste ei”⁷. Dacă în anul 1812 a fost „preambulul” epidemiei, punctul zero s-a manifestat în luna aprilie a anului următor, raportându-mă la orașul București⁸. Din nenorocire, domnitorul și administrația țării nu și-au dat seama de aceasta, și n-au acționat în consecință!

Pe străzi se găseau mulți bolnavi, atât adulți cât și copiii. Optimist, Caragea îi scrie lui Archisatras, care deținea funcția de prim medic, următoarele: „Să orânduiești a cerceta pe unii ca aceia: ce boli au și ce bube sunt acelea și să mi se arate”⁹. În 1813 erau 10 doctori, o moașă și un doctor empiric „iscusit în meșteșugul tămăduirii celor salatisfiți de mâini și oase”¹⁰.

Curând, boala s-a manifestat în preajma mănăstirii Văcărești. În consecință s-a ordonat spătarului un „zapciu” de 15 oameni care „să nu mai îngăduie intrarea dinspre Văcărești spre oraș, fără știrea Spătăriei și a șefului lazareturilor. Pe 1 iulie întregul sistem de combatere a ciumei era definitivat. În conformitate cu acesta s-au rânduit „epistate” de mahalale, care împreună cu preoții și vătășei mahalalelor „să întrebe de sănătate la toate casele, și nu numai să întrebe, ci și să inspecteze ei înșiși de aproape în fiecare zi raportând boierilor ipistați, marele ban Radu Golescu și fostul Mare Postelnic Costache Sutz, că îndată ce va fi găsit un bolnav de ciumă să

2. I. Ghica, Din vremea lui Caragea, secțiunea istorică a Analelor A. Române, tom. XX, pag. 5, anul 1900.

3. Ibidem, pag. 8.

4. Ibidem, pag. 10.

5. Ibidem.

6. Ibidem, pag. 20.

7. Ibidem, pag. 25.

8. Ibidem, pag. 30.

9. Ibidem.

10. V.A. Urechea, Edilitatea sub Caragea, Analele A. Romane 1900, pag. 5

fie ridicat. Să se dea povețe tuturor, să facă fumuri îndestulate la tot locul”¹¹.

Concomitent, Marele Spătar, prin Muhuralgi Basa și un stagiari, îl sfătuiesc să umble pe la marginile orașului și să nu lase decât opt străzi (strade) de intrare în el, îngăduindu-se toate celelalte căi de acces în București, chiar și cele opt să nu lase porți care să se deschidă și să se închidă, numai după trebuință”¹².

Fig. 29. Ion Vodă Caragea (După portretul în ulei al unui pictor necunoscut, Muzeul de artă al R. S. României)

În termen de patru zile, măsurile adoptate trebuiau duse la îndeplinire. Pe 1 iulie 1813 domnitorul Ioan Caragea, i-a scris mitropolitului și a rugat să se ordone preoților să țină slujba și „molifte în toate mahalalele și paraclise, rugându-l pe Dumnezeu să înlăture boala”¹³. Totodată s-a ordonat marelui Armas „să zgonească” din București și din jurul său pe toți țiganii lăeși și să fie duși în județele de munte”¹⁴.

Un alt segment al preocupărilor, l-au reprezentat spitalele, în special cel de la Dudești. Domnul i-a reamintit mitropolitului că „atunci când s-au luat de la

11. I. Ghica, Op. cit., pag. 50

12. Ibidem.

13. Ibidem, pag. 30.

14. Ibidem.

acest spital veniturile celor trei mănăstiri Tismana, Cozia și Câmpulung, s-a decis ca toate să fie analoge cu aceasta¹⁵. S-a alocat suma de 3030 lei pentru reparații la Spitalul Dudești, alte 2000 lei fiind destinate diferitelor cheltuieli. Mitropolitul a primit ordin să nu întârzie repararea și pregătirea spitalului. Pentru întărirea igienei s-au îndepărtat cerșetorii din urbe.

Groaza de lazareturi era mare, în special datorită barbariei ciocnilor¹⁶. Mulți contaminați fugeau prin crânguri, porumburi și câmpii. Își făceau colibe acolo, iar după ce mureau erau mâncați de câini. Dacă se mai însănătoșeau, reveneau în oraș, însă îi contaminau pe cei sănătoși. De aceea domnitorului a dat ordin pe șase octombrie 1813 Marelui Spătar de a cerceta împrejurimile orașului și să-i ridice pe cei ascunși ducându-i în lazareturi¹⁷.

Prin AGA s-a ordonat că „nu-i este permis nimănui să primească” în gazdă oameni fără învoirea epistoșiei lazaretului. Au fost adunările de oameni și „cântările de lăutari”. S-a decis ca „în cazul în care se va îmbolnăvi cineva în vreo casă, să fie dator a da de știre preotului mahalalei; acesta să anunțe doctorul. Dacă se constată că nu este bolnav de ciumă va fi lăsat în casă; dacă a murit, să fie îngropat fără pomană¹⁸. Dacă moartea s-a datorat bolii „bolnavul din împrejurimi, cei care intraseră în contact cu ei, să fie internați la Spitalul Dudești. Cei care i-au ascuns pe bolnavi să fie izgoniți; lucrurile lor să fie arse; celetnicele (prostituțiile) să fie izgonite din zona cârciumii”¹⁹.

S-a decis oprirea circulației evreilor înspre oraș, și-n sens invers (umblau cu boccele prin oraș pe care le vindeau).

Crășmarii să vândă doar ziua și pe la ușă; dacă murea vreo vită, ea să fie adânc îngropată; primirea hainelor să se facă doar în cazul în care erau însoțite de „răvaș”, ce atestă că provin de la un om sănătos. S-a interzis organizarea „Târgului cucului” și „Adunarea Tabacilor”. O tulumă și două sacale” urmau să facă dezinfectarea caselor²⁰.

Văzând că poporul nu-l ascultă, I. Caragea a dat, pe 18 august 1813, un nou decret cu diverse articole de profilaxie a epidemiei. În aceeași zi i-a cerut mitropolitului să-i comunice măsurile decise preoților însoțite de „carte de blestem”²¹. Rațiunea ei era: „pentru ca să se hotărască poporul a le urma”. „Oborul” a fost interzis. Abia în luna martie a anului 1814 „stinchind ceva boala Caragea redeschide bălciurile”²².

15. Ibidem, pag. 58.

16. Ibidem, pag. 70.

17. Ibidem.

18. Ibidem.

19. Ibidem.

20. Ibidem, pag. 78.

21. Ibidem.

22. Ibidem, pag. 84.

Unul dintre cei mai importanți oameni care s-au luptat pentru stingerea epidemiei a fost Postelnicul Clincenu. Cioclii purtau o bucată de postav roșu. Ea îi făcea pe oameni sănătoși să se ferească de ei. Ion Ghica afirmă despre ei următoarele: „Spaima intrase în toate inimile și făcuse să dispară orice simțământ de iubire și devotament. Mama își păzea copiii, iar bărbatul, soția de mâinile cioclilor, care erau niște oameni fără cuget și fără frică de Dumnezeu. Toți bețivii, toți desfrânații își agățau un șervet roșu de gât și urcau într-un car cu boi și porneau pe hoție din casă, din curte. Intrau ziua și noaptea în locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau: bani, argintărie, ceasornice, scule, fără ca nimeni să îndrăznească să le spună

ceva. Fugea lumea de ei ca de moarte, căci ei lua pe bolnavi sau pe morți în spinare, îi trânteau în car, clauie peste grămadă și plecau cu carul plin spre Dudești sau spre Cioplea, unde erau ordiile ciumaților; se încrețea carnea pe trup audiindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tâlhari asupra cutărui creștin căzut în ghearele lor²³.

Rareori bolnavul ajungea cu viață la „câmpul ciumaților”. De multe ori o măciucă peste cap făcea într-o clipă ceea ce era să facă boala în două, trei zile. Mai de jale erau cei aruncați de vii în câmpul Dudeștilor, fără așternut, fără acoperământ pe pământul ud și înghețat; cale de jumătate de ceas se auzeau țipetele și vaietele nenorociților...²⁴.

Acest comportament al cioclilor a dus la revolta ciumaților²⁵. Ea s-a soldat

23. Ibidem, pag. 86.

24. Ibidem, pag. 87.

25. Ibidem, pag. 88.

cu uciderea a 10 ciocli, cu toporul. Urmarea a fost că s-a organizat un serviciu sanitar. Conform acestuia, cioclii erau însoțiți de „rătășei”, mergând din casă în casă, cu aceeași întrebare: „Sănătoși copiii?”. Fundamentală schimbare a comportamentului, o dovadă că și-n acest caz revolta n-a fost în zadar! Într-un raport înaintat unui superior de către un cioclu se arăta textual: „Adi, am adunat 15 morți, dar n-am îngropat decât 14, deoarece unul a fugit și nu l-am putut prinde!”²⁶. Elocvent pentru mentalitatea lor în privința vieții omului! Cei vii erau puși la un loc cu morții! Datorită faptului că cei care fuseseră bolnavi nu mai contactau boala, ei se făceau ciocli, fără teamă că se vor îmbolnăvi. Datorită situației excepționale, judecătoriile s-au închis, iar datornicii au fost eliberați. Alte arestări nu s-au mai făcut pe acest motiv.

Femeile și copiii au primit dreptul să iasă din oraș spre deosebire de bărbați, măsura fiind luată în interesul răririi populației din București.

Supușii austrieci au primit dreptul să facă un lazaret propriu în toamna anului 1813²⁷.

Datorită faptului că doctorii pleaseră printre primii din oraș, Ioan Caragea a dat un pitac domnesc, prin care „lefile doftorilor celor care au lipsit să fie oprite”²⁸. Câteva exemple: Silvestru, C. Darvari, Filipescu. Un altul, din 17 aprilie 1814 decidea ca „acele case cu o valoare mai mică de 50 de taleri, molipsite de ciumă, să fie arse, iar cele cu o valoare superioară să fie dezinfectate”²⁹. Alte măsuri: trecătorii nu erau primiți în case; banii trebuiau ținuți în oțet; marfa să fie dezinfectată. Nimeni nu putea intra încă în cursul lunii mai a lui 1814 decât dacă i se făcea o inspecție. Dacă era găsit sănătos, primea un bilet și pătrundea în oraș. Totuși, încă nouă case au fost contaminate. Toamna acestui an a fost însoțită de prezența epidemiei în Ialomița, Ilfov și-n alte județe limitrofe³⁰.

Un focar de infecție reprezenta fiecare cetate ocupată de turci. Domnia trebuia să trimită salahori în ele. Datorită măsurilor luate, în cursul anului următor, 1815, când a fost congresul de la Viena, „boala s-a mai ostit”³¹. Totuși în luna noiembrie s-a înregistrat o creștere a numărului de îmbolnăviri. Ca urmare, pe 4 decembrie 1815 s-a instituit o comisie compusă din postelnicul Iucache Arhiropol, fostul Mare Vornic, Barbu Văcărescu și Merele Logofăt al străinilor, Athanasie Hristopol, ca să întocmească aici în țară îngrijirea sănătății”³². „Îl însărcinăm cu purtare de grijă a isbevirii reului ce a intrat în țară, dând comisiei puteri depline amenințând cu grele pedepse pe neascultătorii de dânsa”. O altă decizie domnească a fost crearea la

---

26. Ibidem.

27. Ibidem, pag. 90.

28. Ibidem, pag. 94.

29. Ibidem, pag. 95.

30. Ibidem, pag. 96.

31. Ibidem, pag. 98.

32. Ibidem, pag. 100.

Mânăstirea Plumbuita a unui loc de dezinfecție pentru călătorii și negustorii care vin la București cu marfă³³.

Pentru lazareturi s-au făcut donații din partea diferitelor mânăstiri de la particulari. Reizbucnirea epidemiei a dus la interzicerea organizării vânzărilor în „Târgul de Afară”, a blănurilor, a pânzeturilor, a obiectelor din cânepă și în³⁴.

Stăpânii de țigani erau obligați să le dea robilor din lazareturi să mănânce³⁵.

Pe 9 decembrie 1815, domnul i-a atras din nou atenția mitropolitului, că este răspunzător pentru că preoții ascund morții; să ordone celor din mahalale să-i mai tăinuiască pe cei molipsiți. În caz contrar, mitropolitul va fi răspunzător³⁶.

La trei ani de la declanșarea epidemiei după atâtea victime și suferințe, măsurile și-au atins scopul. „Boala a început a se domoli, iar lumea s-a readunat încet, încet, în oraș”³⁷, consemnează Ion Ghica. Ca și-n multe alte împrejurări asemănătoare „acei care se regăseau se îmbrățișau, dădeau câte o lacrimă pe câmpia Dudesci și porniau viața înainte, uitând suferințele, însetați de plăceri”³⁸. Pieriseră 70.000 dintre ei.

A rămas cunoscută în istorie cu numele de „ciuma lui Caragea”. Manifestată pe parcursul primilor trei ani ai domniei sale, acestuia îi revine meritul de a fi contribuit decisiv la stingerea ei, prin numeroasele decizii luate, în împrejurări atât de grele.

SUMMARY

Pleague was one of the diseases that was frequently manifest in Bucharest, throughout the Middle Ages. The article presents the calamity that started in 1812, during the ruling of Ioan Caragea.

33. Ibidem, pag. 101.

34. Ibidem, pag. 103.

35. Ibidem.

36. Ibidem, pag. 105.

37. Ibidem.

38. Ibidem.